

Jussi Parikka

Insect Media: An Archaeology of Media and Technology

Minneapolis: University of Minnesota Press
2010, 283p.; ill.; €24,95 (paperback),
ISBN 978-0-8166-6740-6

Virussen, wormen, insecten, zombies en andere ‘niet-menselijke’ levensvormen bevolken het oeuvre van de Finse onderzoeker Jussi Parikka. In 2007 verscheen bijvoorbeeld *Digital Contagions: A Media Archaeology of Computer Viruses*, waarin een cultuurgeschiedenis van schadelijke software wordt geschetst. De auteur komt tot de conclusie dat we meer oog moeten hebben voor de ongewenste ‘bijproducten’ van digitalisering, aangezien ze onlosmakelijk zijn verbonden met de hedendaagse samenleving. Bovendien is het boek niet zozeer een historisch overzicht van computervirussen, als wel een interventie in de geijkte methoden en de bestaande theorievorming omtrent mediahistorisch onderzoek. Parikka bepleit een specifieke omgang met het bronnenmateriaal, die hij – in navolging van Michel Foucault – omschrijft als ‘media-archeologie’. Theoretische noties en modellen zijn immers niet onafhankelijk van de concrete fenomenen die zij beschrijven, analyseren en duiden, aldus Parikka, maar worden veeleer gevormd door ‘besmetting’ of kruisbestuiving, waarbij object en methode elkaar vormen en transformeren. Met andere woorden: historische bronnen zijn niet louter het voorwerp van studie; ze zijn juist een

belangrijk onderdeel van het onderzoeksproces en bepalen in grote mate het verloop en de uitkomst ervan. Empirische studies van nieuwsberichten, handboeken, technische richtlijnen, vakpublicaties en sciencefictionfilms worden daarom vrijwel gelijkgeschakeld met theoretische concepten uit de media- en cultuurwetenschap. Deze onconventionele werkwijze veronderstelt een bereidwillige lezer, die zich moeiteloos beweegt op het gebied van filosofie, geschiedschrijving en cultuurkritiek.

In de uitwerking van de media-archeologie komt Parikka’s fascinatie voor de niet-menselijke aspecten van digitalisering opnieuw tot uitdrukking. Uitgangspunt is een entomologisch naslagwerk uit de negentiende eeuw – dat wordt gelezen als een handleiding voor mediatheorie – dat een wonderlijk universum van zintuiglijke indrukken, bijzondere vechttechnieken en alternatieve samenlevingsvormen beschrijft, die zich doorgaans onttrekken aan de menselijke waarneming. Deze constatering legt de basis voor een zogenaamde ‘verknijpte media-archeologie’, waarmee de auteur nadrukkelijk afstand neemt van een antropocentrische benadering van digitale technologie. Hij levert hiermee een interessante bijdrage aan het debat over theorie en methode van de mediageschiedenis. Opvallend is overigens dat het boek niet chronologisch of thematisch is opgezet. Parikka laat in plaats daarvan een reeks uiteenlopende casestudy’s de revue passeren, variërend van negentiende-eeuwse biologieboeken en surrealistische cinema tot wetenschappelijke experimenten met bijen en voorbeelden van hedendaagse kunst. Deze kleurrijke parade lijkt aanvankelijk een willekeurige aaneenschakeling van curiositeiten, maar de afzonderlijke voorbeelden worden niettemin logisch met elkaar verbonden en gaan tevens een boeiende interactie aan met de theorie. Hierdoor wordt het beoogde doel bereikt, namelijk een nauwere verbintenis tussen theorie en praktijk, die leidt tot nieuwe inzichten.

Parikka betoogt dat de microscopische wereld van insecten en spinnen altijd een belangrijke inspiratiebron is geweest voor de

ontwikkeling van nieuwe technologieën. De uiteenlopende manieren waarop geledpotigen zich voortbewegen, nesten of webben bouwen, met elkaar communiceren en zich organiseren in zwermen of kolonies zijn tenslotte niet alleen interessant voor biologen. Ook de sociologie, de kunstmatige intelligentie en de robotica hebben altijd belangstelling getoond voor dergelijk onderzoek, waarvan de resultaten vaak worden toegepast in de medische industrie, het leger en het bedrijfsleven.

Insect media is echter meer dan een historiografie van de veelzijdige relaties tussen insecten, mensen en technologie. Parikka beschouwt de kriebelbestjes tevens als een metafoer om gangbare opvattingen over digitale media te doordenken. Hij is namelijk van mening dat de mediatheorie doorgaans te eenzijdig is gericht op de menselijke waarneming of de interactie tussen mens en machine. Door de wereld daarentegen te bezien vanuit het gezichtspunt van niet-menselijke organismen, beoogt de auteur te komen tot een breder perspectief op de geschiedenis van technologie en (nieuwe) media. De definitie van 'media' wordt daartoe uitgebreid met allerlei vormen van waarneming, communicatie en informatieoverdracht uit het planten- en dierenrijk. De auteur is zich evenwel bewust van de kritiek op deze werkwijze. Hij refereert bijvoorbeeld aan de weerstand van veel theoretici tegen het gebruik van biologische metaforen om het internet te omschrijven.

Parikka plaatst zich nadrukkelijk in de relatief jonge traditie van het zogeheten 'neomaterialisme' in de geesteswetenschappen, waarmee hij duidelijk een politiek standpunt inneemt. De achterliggende gedachte is dat de humaniora zich van oudsher louter richten op de producten van de menselijke geest. Volgens de auteur is deze tendens eveneens zichtbaar in de theorievorming omtrent nieuwe media. Het discours is immers jarenlang bepaald door de veronderstelling dat de digitale wereld abstract, vluchtig, ongrijpbaar of gewoonweg niet 'echt' is. Het neomaterialisme probeert daarom opnieuw de aandacht te vestigen op de materialiteit en de zintuiglijkheid van digitali-

sering. Het boek levert hiermee een interessante bijdrage aan actuele debatten over de historische dimensies van nieuwe media, maar helaas krijgt het neomaterialisme welhaast de status van een dogma of een orthodoxie. Parikka lijkt behoorlijk stellig in zijn overtuiging, en schaart zich ostentatief achter 'gelijkgestemden', die met naam en toenaam worden genoemd. Deze vorm van namedropping is enigszins pedant en belerend, omdat de lezer wordt verondersteld zich in hetzelfde veld te begeven en bekend te zijn met de belangrijkste schrijvers, titels en concepten. Parikka neemt bovendien nadrukkelijk afstand van de Angelsaksische traditie, en kiest in plaats daarvan voor de continentale filosofie en een corpus van Duitse teksten over mediatheorie. Hier is wederom sprake van een soort politiek verzet tegen de gevestigde orde, dat mogelijk afleidt van de prikkelende inhoud van het boek. Hoewel de verrassende invalshoek en de onconventionele casestudy's inderdaad uitdagen tot nadenken over de geschiedenis van nieuwe media en de methoden voor geschiedkundig onderzoek, stuiten de toon en het taalgebruik sommige lezers wellicht tegen de borst. De schrijfstijl van Parikka is idiosyncratisch en de opzet van het boek soms enigszins schools. In de verschillende hoofdstukken keren bijvoorbeeld met enige regelmaat procedurele opmerkingen terug over de opbouw van het betoog en de voorlopige uitkomsten van het onderzoek. Ingewikkelde concepten worden daarentegen niet altijd voldoende uitgewerkt, waardoor de expliciete verwijzingen naar de structuur van het boek slechts de schijn van helderheid wekken. Hier staat echter tegenover dat *Insect Media* zeker aanzet tot nadenken over theorieën en methoden voor mediahistorische studies, waarbij de gulden middenweg voor Parikka vermoedelijk geen optie is: *you are either with him, or against him.*

Martijn Stevens